

Sva istraživanja i studije ove knjige pokazala su da retorika rodne jednakosti ni iz daleka nije dovoljna za primjenu politika koje potiču veće jednakosti između muškaraca i žena na radnom mjestu, ukazujući na to da politike jednakosti u novoj ekonomiji moraju biti puno osjetljivije na multidimenzionalnu prirodu rodni odnosa i neočekivane učinke politika iz različitih područja, jednako kao i na potencijalno različite rodne interese pojedinih grupa žena i muškaraca. Ako se radno usmjerena politika uzima ozbiljno u širim ekonomskih raspravama i makroekonomskim investicijskim politikama, onda se mora prepoznati i uvažiti da je »briga« (*care*) produktivan rad, koji traži ponovnu **vrijednosnu** procjenu. Moćno moralno uvjerenje u **vrijednost** brige za druge – ljubav – trebalo bi također biti prepoznato. Ponovna procjena brige i posla, te ponovna organizacija njihovih orodnjenih raspodjela kao i povezanih financijskih nagrada odlučujući su elementi strategija za postizanje rodne jednakosti, unisono zaključuju autorice i autori ove višestruko vrijedne knjige.

Branka Galić

GENDER REGIMES IN TRANSITION IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Gillian Pascall, Anna Kwak

Bristol: The Policy Press, University of Bristol, 2005., 224. str.

Mada je tranzicija primarno poimana kao tranzicija ekonomije i politike, ona je također i tranzicija struktura socijalne skrbi, kućanstava te rodni odnosa i njihovih pretpostavki. Gillian Pascall i Anna Kwak ovom knjigom pružaju iznimno vrijedan

uvid u razumijevanje socijalne države na temelju komparativne studije sustava socijalne politike i roda. Autorice istražuju prirodu modela rodni politika novih članica EU iz srednje i istočne Europe, konkretno Poljske.

U prvom poglavlju »Uvod: rod i obitelj u vrijeme i nakon komunizma« Pascall i Kwak opisuju turbulencije tranzicijskog perioda i ozbiljne probleme uzrokovane tim turbulencijama. Svoju studiju baziraju na empirijskim i kvalitativnim podacima prikupljenim kvalitativnom studijom na uzorku od 72 ispitanice – majke najmanje jednog djeteta ispod sedam godina koje su zaposlene ili su na porodiljnom dopustu. Intencija autorica je razumijevanje socijalnog, političkog i ekonomskog konteksta, njegova utjecaja na ispitanice kao majke, utjecaja tranzicije na rodne odnose u kućanstvu te mišljenje ispitanica o konzekvencama smanjenih državnih socijalnih potpora i obiteljskih politika.

Procjena i podjela neplaćenog rada imaju centralno mjesto u mnogim feminističkim strategijama propitivanja socijalni sustava. Jane Lewis je ponudila najpoznatiju strategiju identificiranja kontinuuma baziranog na odnosu socijalne države spram neplaćenog rada. Na jednoj je strani kontinuuma čvrsti model muškog hranitelja i o njemu ovisne žene-kućanice (UK, Irska), a na drugoj strani švedski model dvaju hranitelja koji potiče žensku participaciju na tržištu rada. Autorice analiziraju rodne modele spektra muškarac-hranitelj/dva hranitelja na temelju komponenti: plaćeni rad, skrb, dohodak, vrijeme i participacija žena u javnoj sferi. U razdoblju komunizma, istočnom i srednjom Europom je dominirao model dvaju hranitelja koji je samo površno nalikovao švedskom modelu. Analiza modela rodni politika ukazuje na sljedeće: participacija žena u plaćenim poslovima je pala; stopa nezaposlenosti žena je neznatno viša od muške nezaposlenosti; ženski radni sati u ravnini su s muškim; odsutnost

djelomičnog rada (*part-time* zaposlenost); slabljenje pozicije žena u formalnoj politici; polagani razvoj civilnog društva; nove mogućnosti rodničkih politika u kućanstvu; nova uloga muškaraca u praktičnoj skrbi za djecu... Jedna od polaznih premisa analize jest da je model dvaju hranitelja u ovim dijelovima Europe pred velikim izazovima te da je potpora rodnoj ravnopravnosti slabija nego u skandinavskim zemljama.

Obitelj je u Poljskoj oduvijek bila visoko vrednovana institucija koju su snažile i Katolička crkva i komunistička ideologija. Retrospektiva i recentni izazovi obiteljske politike u Poljskoj središnja su tema poglavlja »Politika i roditeljstvo u Poljskoj«. Obiteljska se politika gradila na različitim ideološkim postavkama. U razdoblju od 1945. do 1989. ta je politika inspirirana političkim i ekonomskim premisama državnog socijalizma i njegovih prioriteta. Stoga je stimulirano zapošljavanje žena, razvod je bio dopustiv, a kontracepcija dio planiranja obitelji. U skladu s izazovima i problemima u društvu, obiteljska se politika mijenjala. I dok neki suvremene poljske obiteljske politike karakteriziraju kao više tradicionalne nego moderne, drugi ukazuju na njihovu kontradiktornost jer stapaju tradicionalni ideal muškarca - hranitelja s idealnom komunističkom obitelji u kojoj su oba partnera zaposlena. Usklađivanje posla i obitelji pod kojim se primarno misli na etabliranje novog partnerskog modela obitelji jedno je od ključnih pitanja. Pri tom se traže rješenja koja će osigurati jednaki pristup i jednake mogućnosti na tržištu rada i općenito javnoj sferi i muškarcima i ženama. Usprkos formalnoj ravnopravnosti i promoviranju legislativne ženskih prava, mnoge žene imaju lošije pozicije na tržištu rada (na primjer diskriminacija zbog majčinstva) i u obitelji.

U poglavlju »Majke i država« autorice polaze od dva ključna pitanja postkomunističkog razdoblja – participacije žena i (feminističkog) identiteta, odnosno njegove

odsutnosti. U komparaciji s komunističkim periodom, participacija žena u politici radikalno je smanjena, a evidentna je i nesklonost ženskih udruga da se identificiraju s feminističkim politikama. Tranzicija je proizvela teške posljedice za žene kao majke jer se socijalna zaštita smanjila, a promjene u sferi socijalnih usluga bile su povezane s njihovom komercijalizacijom i decentralizacijom. Pomalo romantiziranoj slici prošlosti ispitanice suprotstavljaju ne-romantičnu sliku sadašnjosti. Istaknut je zahtjev za većim uključivanjem države u podupiranje roditelja i djece. Mada nisu deklarirane feministice, ispitanice su prihvatile glavnu internacionalne feminističke agende (prava na plaćeni rad, dijeljenje odgovornosti za djecu s partnerom i državom). Iz niza odgovora moguće je donijeti jasan zaključak da ispitanice ne zastupaju individualističku poziciju, već smatraju kako je država dužna podupirati ih u njihovu majčinstvu.

Pascall i Kwak u poglavlju »Majke i njihova kućanstva« promatraju odnose majki i njihovih kućanstava u kontekstu niza pritisaka na roditeljstvo. Mada niz indikatora izvan poljskih kućanstava sugerira revitalizaciju tradicionalne muške dominacije u javnoj sferi, odgovori ispitanica ukazuju na zaokret prema ravnopravnom partnerstvu, u smislu angažmana oba partnera u odgovornosti i brizi za djecu, praktičnom vođenju kućanstva koje često ovisi o muškoj participaciji u njezi i odgoju djeteta. Treba imati na umu da su sve ispitanice zaposlene, pa opisuju kućanstva s dva hranitelja. I dok većina njih uglavnom slijedi model vlastitih majki, u nekim se obiteljima nazire zaokret prema tradicionalnim ulogama u kućanstvu, a u nekim zaokret od tradicionalnih uloga. Mada nije moguće govoriti o jednakoj odgovornosti u odgoju i brizi za dijete, vidljivo je drugačije poimanje očinstva – očevi se ne stide sudjelovanja u brizi, hranjenju, igranju s djecom.

Poglavlje »Majke i socijalna politika« istražuje mišljenje ispitanica o socijalnim politikama i njihovom odnosu spram roda, idejama o budućim trendovima, rodnim ulogama u kućanstvu te vladinoj potpori kućanstvima. Autorice utvrđuju kako su u svojoj studiji naišle na malo dokaza o revitalizaciji modela muškarca-hranitelja. Ispitanice sebe poimaju kao radnice koje trebaju socijalni/kolektivni nivo potpore za svoj plaćeni rad, za svoje roditeljstvo i za svoju djecu. Pri tom tvrde kako država treba regulirati radno vrijeme, roditeljski dopust, podupirati dječje vrtiće i sl., te iskazuju nezadovoljstvo zbog reduciranja odgovornosti i potpore države. Postkomunističke promjene praćene su s manje opaženim promjenama u kućanstvu. Odobranje promjena muških stavova (pomak prema egalitarnom principu, i muškoj skrbi u praksi), ne znači percipiranje muškaraca kao ravnopravnih u skrbi niti žena kao ravnopravnih partnerica u plaćenom radu. U svojim zahtjevima pokazuju prihvaćanje svojih primarnih uloga i odgovornosti u skrbi za djecu, a vidljivo je odsustvo artikuliranja zahtjeva za politikama koje će poticati muškarce da budu očevi i skrbnici djece. Ispitanice sebe poimaju kao majke-radnice, a partnere kao radnike - očeve.

U poglavlju »Rodna ravnopravnost u široj Europi« autorice analiziraju tenzije između socijalnog modela baziranog na solidarnosti i koheziji te ekonomskog modela baziranog na liberalnim tržištima. Pitanje rodnih politika unutar EU također je ključna tema poglavlja, pri čemu Pascall i Kwak propituju rodnu ravnopravnost s aspekta jednake plaće za muškarce i žene, poslova skrbi, balansa rada i privatnog života, participacije u javnoj sferi. Usprkos realnom pesimizmu proizašlom iz analize konteksta u kojem se javljaju mnoge prepreke rodnoj ravnopravnosti, autorice pronalaze razloge za nadu – u povećanoj participaciji žena na tržištu rada, recentnom razvoju europskog socijalnog modela te sve većem razumije-

vanju socijalnih aspekata europskog socijalnog modela kao potpore ekonomskim aspektima.

U zaključku se, između ostalog, iznova postavlja jedno od ključnih pitanja studije: da li je socijalna država moguća nakon komunizma? U posljednjim recima autorice sugeriraju odgovor da »odbijanje komunističke prošlosti ne znači odbijanje države ili kolektivnih rješenja: naprotiv, ispitanice pokazuju naglašeni smisao za moralne odgovornosti vlada prema njima i njihovoj djeci« (194).

Gillian Pascall i Anna Kwak ovom su knjigom dale izuzetan doprinos akademskom proučavanju socijalne politike i njezinih rodnih aspekata. Zbog jasnoće i inventivnosti ona je vrijedan priručnik kreatorima i kreatoricama socijalnih politika i programa kako u zemljama članicama EU, tako i u onima koje punopravnom članstvu teže.

Marija Geiger

REVUE INTERNATIONALE DE SÉCURITÉ SOCIALE

Godina 59, 2006.

Ovaj časopis Međunarodne asocijacije za socijalnu sigurnost (AISS), koji na četiri jezika (engleskom, francuskom, njemačkom i španjolskom) već 59 godina izlazi u Ženevi, prošle je godine na svojim stranicama objavio niz zanimljivih priloga u kojima je kritički analizirana problematika socijalne sigurnosti. Treba napomenuti da je većina priloga u prošlogodišnjim brojevima časopisa posvećena zemljama Trećeg svijeta, dok se manji broj autora bavio europskim temama.

U ovom prikazu mi ćemo ipak upozoriti na »europske« članke jer su nam oni pro-